

EN STRANDING VED TORUP STRAND 1725

Ved P. RØNN CHRISTENSEN.

EN mørk og regnfuld Efteraarsaften, Tirsdag Aften den 27. November 1725 strandede paa Torup Strand i Vester Han Herred en hollandsk Smakke, der var paa Vej til Amsterdam med ”Danzig Rug og Hvede”. Skibet havde lidt Havari i det haarde Vejrlig, og derfor mente Skipperen, Liewe Hiords, sig nødsaget til at søge Land. ”Klokken ni slet” strandede Smakken paa Revlen ud for Torup Strand, hvor den blev siddende, og selv om Strandingen vistnok endnu om Aftenen blev opdaget af Folk inde paa Stranden, var det dog umuligt at forsøge Redning før Daggry. Natten igennem maatte Skipperen og Besætningen, der bestod af Styrmand Lippe Dyrch, Baadsmand Jan Mervidt og Kokken Nellige Martins, under stor Livsfare opholde sig paa Vraget, men saa snart ”Dagen brækkede an”, blev de fire skibbrudne bjerget i Land.

Ved Middagstid den 28. November ankom kgl. Majestæts Tolder, Ulrik Zitscher¹), fra Thisted, og kort Tid derefter begyndte Bjergningen af Skibets Ladning. Heri deltog Folk fra Klim, Torup, Vust og Lild Sogne med deres Baade, 5-6 Mænd i hver Baad. To foretagsomme Mænd fra Egnen, Peder Clemmensen fra Vester Torup Klit og Niels Andersen Kiib i Klim Nørgaard afkøbte Skipperen saavel Skib som Ladning for den Sum af 108 curante Dalere ”i klingende dansk Mønt”, og de to Købere solgte derefter en stor Del af det bjergede Korn til Bjergerne, som i Bjergeløn tilkom Halvparten. Den halvpart, der købtes, betaltes med Priser, som laa omkring 1 Rdl. og nogle faa Skilling pr. Tønde.

I tre Dage, den 28., 29. og 30. November, bjergedes der Korn fra Vraget, derefter var dette omtrent tomt og plukkedes efterhaanden i Stykker af Jammerbugtens Bølger. Dermed skulde saa denne Strandings Historie være endt. Maaske burde endnu tilføjes, at i det tidlige Foraar 1726, da Tolderen i Thisted afsluttede Regnskabet for 1725 i Thisted Toldbog, noterede han (under 14. Decbr. 1725):

Told og Accise af en Slump fordærvet Hvede og Rug, vurderet til 108 Rdl.

Told, 12 %.....	12 Rdl	93 Sk.
Oppenge	3 Rdl	42½ Sk.
Accise, ½ %	54 Sk.	
Angivelsens manglende stemplet Papir.....	48 Sk.	
Ialt	17 Rdl.	45½ Sk.

Men der kom et Efterspil, som efterhaanden udviklede sig til en efter Han Herreds Forhold gigantisk Retssag.

Hvorledes det begyndte er ikke ganske klart, thi ogsaa i 1726 forstod man at skjule de reelle Hensigter under

formelle, juridiske Anklager. Imidlertid, i September Maaned 1726 lod tre Mænd af Klim Frands Christensen, Niels Mikkelsen og Anders Mikkelsen Skrædder indstævne Peder Clemmensen og Niels Andersen Kiib for Han Herreds Ret i Anledning af at de først 11-12 Uger efter Købet af den indstrandede Kornladning havde ladet denne taksere, hvilket formentes at være ulovligt. De tre Anklagere beklager i høflige Vendinger, at de til deres ”ærlige Navn og Rygtes Maintination” (dvs.: Bevarelse) er nødsaget til at begynde en Retssag, men det er tydeligt, at der bag de tre Klimboere staar een eller flere Mænd, som er den egentlig Aarsag til, at denne næsten eet Aar gamle Strandingshistorie nu graves frem. Det ses blandt andet af den Resoluthed og Kraft, hvormed Sagen føres frem.

Stiftamtmanden havde d. 4. Septbr. 1726 givet Ordre til, at Mons. Conrad Weideman af Nibe, efter Ansøgning fra de tre Anklagere, skulde være Sættedommer i Sagen, da Herredsfogden Niels Emmichsen formentes i tidligere Retssager at have givet de sagsøgte mere Medhold end de med Rette kunde tilkomme, og den 21. Septbr. begyndte Sættedommeren Afhøringen af en Række Vidner. Det varede hele Dagen, og ”da Natten paafaldt” udsattes i fire Uger.

19. Oktbr. mødte alle Bjergerne som Vidner, de fyldte ”baade inden og uden Tinghus”, men det Udbytte med Hensyn til at fremme Sagen, som kom frem denne Dag, stod ikke i ligefremt Forhold til Antallet af Vidner. For de tre Anklagere mødte Procurator Christen Thomsen af Aalborg, og denne indviklede sig straks i en gevaldig Kompetencestrid med ”ædle” Sgr. Mads Gregersen²) fra Aggersborggaard, der førte Sagen for de Anklagede, alt imens de gensidig beskyldte hinanden for at forhale Sagen. Sgr. Mads Gregersen fordrer i et vidtløftigt Indlæg Kaution af de tre Klagere samt Forhaandsbesked om de anklager hans Husbond for noget og omtaler de mange Rygter, som gaar paa Egnen, bl.a. har en fornylig beskyldt Sognepræsten i Klim, Hr. Johan Harmens³), for Falsk.

Bjergerne fra Lild Sogn, 25 ialt, valgte nu to Repræsentanter til at føre Ordet paa deres Vegne, hvorefter de øvrige 23 Bjergerne fra Lild fik Rettens Tilladelse til at tage hjem.

Den næste Dag vidnede de to udvalgte Bjergerne, at de begyndte at bjerge Torsdag den 29. November sammen med deres Fæller i fem Baade fra Lild Sogn. Kornet i det strandede Skib var, da de begyndte at bjerge, under Vand. Det vaade Korn læssede de af paa Stranden paa noget

² Mads Gregersen Speitzer, f. omkr. 1670, boede i Aggersborggaard fra 1718. Bgr. i Aggersborg Kirke 1753.

³ Johan Christian Harmens, f. i Gent i Flandern 1693, Præst i Klim fra 1721 til sin Død 27. Juli 1739. (Blev udlagt som Barnefader af Mette Pedersdatter i 1733 og var i lang Tid suspenderet fra Embedet.)

¹ Ulrik Zitscher, Borger og Konsumptionsforpagter i Thisted, udnævnt til Tolder 29. April 1715.

Sejl, en Del dog ogsaa i en Dynge paa Sandet. De havde hørt af de andre Bjergere, at det var Tolderen fra Thisted, som gav Ordre til at begynde Bjergningen. Ved Middagstid om Fredagen hørte begge Vidnerne, at Folk sagde: "Nu er det købt af Peder Clemmensen og Niels Kiib og dem øster paa". Syv Mænd, der havde bjerget med "Ellidsbøl Baad", vidnede noget lignende som Lild-Folkene. Halvparten af det bjergede vaade Korn tilkom Bjergerne, og den anden Halvdel købte de af Peder Clemmensen og Niels Kiib; Pengene herfor, saavel som Tolden, betalte de til Jakob Justsen i Vust paa Peder Clemmensens og Niels Kiibs Vegne. Disse sidste mente dog ikke at have krævet eller faaet Told af Bjergerne.

To Mænd fra Klim vidnede, at de paa Stranden ved det bjergede Korn havde hørt Peder Clemmensen eller Niels Kiib sige, at Tolderen i Thisted havde "nydt" 10 Tdr., Strandforpagteren 10 Tdr. og Herredsfogden 10 Tdr. af det tørre Korn, som var blevet ført op til Peder Clemmensens Pakhus ved Stranden. En anden Klimbo vidnede, at han sammen med mange andre havde holdt Vagt paa Stranden om Natten efter den første Dag, da der var blevet bjerget Korn fra Skibet, og da Vagterne "drog Stok", tilfaldt det ham at være Vagt den sidste Del af Natten. Kort før Daggry begyndte nogle Mænd at skovle Hvede i Sække og læsse dem paa to Vogne, der holdt paa Stranden. Da de var færdige og kørte hen til Peder Clemmensens Hus med Kornet, kom Skipperen og Tolderen til dem og spurgte, hvor de vilde hen. Folkene sagde, at de kørte Kornet til Peder Clemmensens Hus, og saa svarede baade Skipperen og Tolderen: "Det er godt nok".

De to Købere af Kornet fremlagde i Retten det originale Købebrev, dateret V. Torup Klit den 28. November 1725, hvori Skipperen Liewe Hiords "unødet og utvungen" solgte det vaade Korn for 62 Rdl. og det andet for 46 Rdl., "da det ikke kunde forsvares at lade det ligge paa Stranden længere for Sandflugt og Tyve", men Købebrevet formaaede ikke at klarlægge Sagen, endnu flere Vidnesbyrd blev aflagt, som rummede hele eller halve Anklager mod de to Købere og andre, som havde ladet Korn fjerne fra Stranden. De to Procuratorer bidrog flittigt til at forplumre Sagen ved skiftevis at begære Udsættelse, at udtage Modstævninger etc., det led ud paa Sommeren, da opgav den konstituerede Sættedommer, Sagen overgik til en Kommissionsdomstol og traadte dermed ind i sin tredje - og sidste - Fase.

Ved kgl. Res. af 9. Juli 1727 udnævntes en Kommission bestaaende af Stiftamtmand Reitzer, Krigsraad Hauch og Borgmester Grotum, alle af Aalborg, til at dømme "i Sagen angaaende Misligheder, der skal være begaaede med Hensyn til den i 1725 paa V. Torup Strand forulykkede hollandske Smakke "Haabet" kaldet. Procurator Christen Thomsen af Aalborg beskikkedes samtidig til Anklager.

Kommissionen begyndte sit Arbejde med Vidneafhøringer, der foregik paa Aalborg Slot, d. 11. Septbr. 1727 og fortsatte hermed Vinteren igennem. I Slutningen af Februar Maaned optoges Sagen til Doms, men det lykkedes Tolderen at faa udvirket en kgl. Resolution af 20. Febr. 1728, der befalede Kommissionen

at give ham endnu nogen Tid til Forsvar, og først den 12. Maj 1728 blev da Sagen endelig optaget til Dom.

Kommissionsdommerne gik frem med stor Grundighed og, som det synes, med tilstrækkelig Myndighed til, at Sandheden nu kom frem.

Et stort Antal Vidner var enige om, at der baade den første og anden Nat, da Kornet laa paa Stranden, blev ført en Del af det bort, med Rette eller med Urette. Det oplystes saaledes, at Præsten i Klim, Hr. Joh. Harmens, havde ladet hente tre Vognlæs Korn Natten mellem d. 29. og 30. November. Præstens Karle vidnede, at de lod Vognene staa mellem Klitbakkerne og hentede Kornet i Sække, som de øste fulde ved Hjælp af Skovle, derfor kunde de ikke saa nøje angive, hvor meget de havde hentet. En af Strandvagterne fra Vust forklarede, at "i Tusmørket" noget ud paa Natten kom en af Præstens Karle og spurgte, om han maatte tage "et lidet Korn" af deres Dynge, men Vagten svarede dertil: "Nej, jeg giver dig ingen Lov". Saa gik Karlen til Christen Andersen Kiib, der ligeledes var paa Vagt, og bad om Forlov, og denne sagde: "Det er fra vor Præst, vi faar lade ham have noget". Christen Andersen Kiib var Hovedmand for den Vagt, hvor ovennævnte Vustbo var Strandvagt, og Vustboen vidnede, at Christen Andersen Kiib "vilde alene raade, saasom han var interesseret i Baadene, der havde bjerget Kornet, og derfor sagde, at det gik ikke saa haardt paa et Fjerdingkar Korn".

Præsten i Klim kunde dog - i hvert Fald formelt - svare for sig; han lod nemlig i Retten fremlægge en skriftlig Tilladelse, dat. 29. Novbr. 1725, hvorved den ene af Køberne, Peder Clemmensen, giver ham Tilladelse til at føre tre Læs Rug og Hvede bort fra Stranden. Man spørger uvilkaarligt: Hvorfor saa den mærkelige Adfærd ved Afhentningen af Kornet? Men saaledes spurgte Kommissionsdommerne ikke - fik altsaa heller ikke noget Svar herpaa!

Ligesom Præsten kunde ogsaa Peder Clemmensen og Niels Andersen Kiib svare for sig. De henviste nemlig til det tidligere nævnte Købebrev af 28. November 1725. Ganske vist lykkedes det Dommerne at faa de to Købere til at indrømme, at Købekontrakten først var blevet underskrevet den 29. om Morgenen, men Brevets Indhold var ikke til at rokke: Skib og Ladning var lovligt købt.

En Medunderskriver af Købebrevet "Sgr." Jens Andersen Thorup fremlægger skriftlig Attest fra Peder Clemmensen gaaende ud paa, at denne sælger "et Ankertov, tre Ankere og en Mast" til Jens Andersen, og saadan videre. Retten fandt intet Grundlag for at rejse Tyverisigtelse mod nogen.

Tilbage var Tolderen; om ham samledes efterhaanden Hovedanklagerne.

Det bebrejdes ham, at han allerede d. 28. Novbr. - inden Købet havde fundet Sted og inden hele Skibets Ladning var bjerget - havde givet Peder Clemmensen en "Passerseddel", som gav denne Lov "til des bedre Conservation" at lade den tørre Rug og Hvede opføre til Pakhuset, og desuden spørges han, hvorledes han turde understaa sig i at underskrive Købebrevet, før Ladningen var bjærget og takseret - den Taksering, som Loven paabød fandt Sted den 9. Marts 1726!

Tolderens Sag kom ikke til at staa bedre ved, at han først *nægtede* at have skrevet en "Passerseddel", og siden forklarede, at han maaske nok havde skrevet Sedlen, men havde "glemt" det paa Grund af den lange Tid, som var forløbet siden Strandingen fandt Sted.

En af Bjærgerne, Peder Mølbæk fra Vust, forklarede, at Tolderen den første Dag efter at Skibet var strandet bød ham være Strandvagt den følgende Nat. I Nattens Løb, saa han, en Mængde Folk paa Stranden, "men hvem de var vidste han ikke". Om Morgenen kom Tolderen og sagde: "Du har ikke passet vel paa i Nat, thi Skipperen har klaget for mig, at der er stjaalet saa meget i Nat". Hertil svarede Peder Mølbæk, at alle, som han i Nattens Løb spurgte, svarede ham: "Du har ikke med vore Dynger at bestille, vi skal selv passe paa!" Hertil sagde Tolderen, at han ikke kunde erindre at have talt med Peder Mølbæk. Haardt trængt af Anklageren tilstod Tolderen dog tilsidst, at han nok om Morgenen, da han kørte til Stranden med Skipperen, havde set et Par Vogne langt borte, men havde tænkt: "Kan Skipperen være fornøjet hermed, kan jeg vel ogsaa".

Peder Clemmensen vidnede, at om Morgenen den 3. eller 4. Februar kom han til Thisted, medens Tolderen endnu laa paa sin Seng, og begærede at blive af med Toldpengene. Tolderens Datter Anna Zitscher sagde, efter hendes Faders Ordre, at Peder Clemmensen skulde betale 23½ Rdl., hvilken Sum han gav hende og forlangte Kvittering. Men nu sagde Tolderen: "Min Datter, du skal ikke give Peder Clemmensen Kvittering for mere 17½ Rdl., som er Tolden". Og før han kunde faa denne Seddel, maatte han give Tolderen sin Seddel paa at levere ham 10 Tdr. Rug imod at kvittere derfor 1 Rdl. pr. Td. Ialt fik Tolderen altsaa 33½ Rdl.

Hertil svarede Tolderen, at dette Vidneudsagn ikke burde "anses", da Peder Clemmensen var hans "Avindsmand", og denne Paastand tog Retten til Følge.

Sikkert var det imidlertid, at der var bjerget mindst 495 Tdr. vaadt og 85 Tdr. tørt Korn⁴), og at Tolden heraf, ifølge Toldbogen, kun var blevet betalt med 17½ Rdl.; for denne og for andre "Misligheder" dømte Kommissionen, at Tolderen Ulrik Zitscher burde afskediges fra sit Embede. I en "allerunderdanigste Supplique" af 18. Okt. 1728 forsøgte Tolderen en sidste Redning, men denne mislykkedes, 1. Decbr. 1728 stadfæstede Kongen Kommissionens Dom, og Tolderen blev opsagt til Fratrædelse den 1. Januar 1729⁵). Dermed sluttedes omsider denne "Strandingshistorie":

Kilderne til denne Historie vil, hvor intet andet fremgaar af Teksten eller af Noter, være at finde i Rigsarkivet under "Jydske Renteskriverkontor. 1697-1728: Sager vedk. nogle i Vendsyssel og Thy strandede Skibe".

(Historisk Årbog for Thisted amt 1937, side 328-337)

⁴ Rentekammerets Arkiv (R. A.), Kopibog for Aalborg-Viborg Stifters Kontor 11. December 1728.

⁵ Rentekammerets Arkiv (R. A.), Kopibog for Aalborg-Viborg Stifters Kontor 7. Juni 1727.